

УДК 339.9

Харенко К. М.*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. Наразі ЄС є успішним прикладом економічної інтеграції, однією з основ якої є вільний рух капіталів, а це у свою чергу ставить на порядок денний співпрацю у галузі банківського нагляду. З огляду на євроінтеграційний курс України, вивчення специфіки забезпечення такої співпраці є актуальним для вітчизняної науки. Метою даної роботи є вивчення особливостей інституційного механізму забезпечення фінансової стійкості банківської системи ЄС та розгляд перспектив його функціонування, що і становить основний зміст статті.

Ключові слова: ЄС, фінансова стійкість, ЄЦБ, банківський нагляд.

Summary. Currently, the EU is the most successful example of economic integration; since the free movement of capital is one of its pillars, it sets the agenda for cooperation in banking supervision. Given Ukraine's European integration course, studying the specifics of such cooperation is important for Ukrainian social science. The aim of this work is to study the characteristics of the institutional mechanism of ensuring the financial stability of the banking system of the EU and consider the prospects for its operation, which is the main content of this article.

Keywords: the EU, financial resilience, the ECB, banking supervision.

Аннотация. На современном этапе ЕС является успешным примером экономической интеграции, одна из основ которой – свободное движение капиталов, что в свою очередь ставит на повестку дня сотрудничество в области банковского надзора. Учитывая евроинтеграционный курс Украины, изучение специфики обеспечения такого сотрудничества является актуальным для отечественной науки. Целью данной работы является изучение особенностей институционального механизма обеспечения финансовой устойчивости банковской системы ЕС и рассмотрение перспектив его функционирования, что и составляет основное содержание статьи.

Ключевые слова: ЕС, финансовая устойчивость, ЕЦБ, банковский надзор.

Постановка проблеми. На сучасному етапі Європейський Союз (ЄС) є одним із найбільш успішних прикладів економічної інтеграції, яка наразі знаходиться на стадії економічного і валютного союзу. Важливим елементом, який об'єднує країни ЄС, є також координація політики у сфері банківської діяльності з метою уникнення криз. Відповідно

* студентка 4 курсу спеціальності «міжнародні економічні відносини» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Науковий керівник: к.е.н., ас. Намонюк В. Є.

до Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» 2010 р. економічне зближення із перспективою майбутньої інтеграції з ЄС є одним із ключових напрямків зовнішньої політики України, тож вивчення специфіки функціонування банківської системи зони євро, зокрема інституційного забезпечення її стійкості, є необхідним з метою перейняття досвіду вирішення спільних проблем та розвитку банківського регулювання в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на те, що ЄС розпочав активне обговорення переходу до банківського союзу лише під час саміту у червні 2012 р., а власне законодавче регулювання оформилося лише у липні 2013 р., серед вітчизняних учених ґрунтовного аналізу питання зроблено ще не було. Значний інтерес у даному випадку представляють роботи таких зарубіжних учених як О. Буторіної, Р. Еліас, В. Констанціо та Дж. Рі, які, проте, досліджують зміни законодавства ЄС щодо банківського нагляду на рівні проектів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Виходячи з того, що нове регулювання забезпечення фінансової стійкості ЄС та переходу до банківського союзу було законодавчо оформлено лише у липні 2013 р., актуальним постає питання вивчення та аналізу змін внаслідок новоприйнятого нормативно-правового пакету. Метою нашої роботи є аналіз специфіки інституційного механізму забезпечення фінансової стійкості банківської системи ЄС та визначення перспективного її впливу на розвиток фінансів країн зони євро.

Виклад основного матеріалу. Потреба в новій структурі банківського нагляду, яка стала б надійною опорою банківського союзу, стала очевидною після кризи 2010 р. Взагалі першим взяв на себе функцію нагляду Комітет європейських наглядових органів банків (CEBS), що був незалежною консультативною групою з проблем банківського нагляду в ЄС, створеною в 2004 р. 1 січня 2011 р. CEBS був замінений Європейською банківською адміністрацією (ЕВА), яка взяла на себе всі існуючі і виконувані завдання та обов'язки CEBS. Наразі ЕВА є діючим органом, проте в умовах кризи його повноваження не є достатніми.

У цьому контексті 13 грудня 2012 р. було прийнято вагоме рішення: Рада досягла згоди щодо пропозицій, спрямованих на становлення Єдиного наглядового механізму (ЄНМ). Дана угода є наріжним каменем у процесі європейської інтеграції, оскільки вона дала змогу вирішити на європейському рівні значну кількість завдань, пов'язаних із макропруденційним наглядом за діяльністю кредитних організацій ЄС, залишаючи можливість приєднання до неї наглядових органів держав, які не входять до зони євро.

Інтегрована структура передбачає створення банківського союзу, що охоплює такі сфери як нагляд, дозвільний механізм та страхування депозитів, які призначені для забезпечення надійності та стабільності банківського сектора. Ці три блоки разом утворюють узгоджений комплекс стратегій.

Говорячи про механізм функціонування ЄНМ, варто зазначити, що відповідальність за ефективне і послідовне його функціонування буде нести ЄЦБ. Важливим елементом тут є Директива CRD IV, реалізація якої знаходиться під контролем ЕВА.

У своїй наглядовій функції ЄЦБ буде надавати допомогу національним наглядовим органам; окрім того, ЄЦБ буде також тісно співпрацювати з Європейською банківською адміністрацією (ЕВА), Європейською адміністрацією цінних паперів і ринків (ESMA), Європейською адміністрацією страхування і професійних пенсій (EIOPA) та Європейської ради з питань системних ризиків (ESRB) у рамках Європейської системи фінансового нагляду (ESFS), яка була створена в 2010 році. Крім того, ЄЦБ також буде тісно

співпрацювати з владою та Європейським фондом фінансової стабільності (ЄФФС) і матиме змогу реформувати ЄМС.

Сфера дії повноважень ЄЦБ є досить широкою. Оскільки криза показала, що не лише системні банки можуть створювати системні ризики (в силу взаємозв'язків між малими, проте чисельними регіональними установами, вони можуть бути системними як група, і таким чином дестабілізувати країни і регіони), повноваження ЄЦБ охоплюють більше 6 тисяч кредитних установ, створених в єврозоні: ЄЦБ буде безпосередньо здійснювати нагляд за великими банками («too big to fail»), а також за банками, які отримують державну допомогу та допомогу з фондів ЄФФС, а національні наглядові органи проводитимуть щоденний моніторинг невеликих банків [1].

Згідно з компромісом, банк буде вважатися невеликим, якщо він задовольняє хоча б один із трьох критеріїв: загальна вартість активів становить менше 30 мільярдів євро; загальна вартість активів становить менше 20 % національного ВВП, якщо загальна вартість активів держави не нижче 5 мільярдів євро; якщо ЄЦБ не вважає дану установу еквівалентною системній (наприклад, за наявності дочірніх підприємств або філій у трьох і більше країнах, що беруть участь в єдиному наглядовому механізмі, банк може вважатися системним).

Незалежно від цих критеріїв, ЄЦБ повинен буде безпосередньо контролювати принаймні два банки в кожній країні; малі банки будуть контролюватися національними органами. Крім того, з метою поглиблення внутрішнього ринку, пропонувані правила ЄМС дозволяють наглядовим органам країн, що не входять до зони євро, брати участь у нагляду шляхом встановлення тісного співробітництва, причому вони матимуть однакове право голосу із країнами, де валютою є євро.

Завдання і функції ЄЦБ пов'язані насамперед із пруденційним наглядом (див. Табл. 1). Для виконання поставлених завдань ЄЦБ матиме великий набір повноважень [2]:

- Має право проводити всі необхідні дослідження та інспекції на місцях, приймати керівні принципи, рекомендації та правила і отримувати всю необхідну інформацію про фінансові установи в державах-членах, а також про організації, які здійснюють аутсорсинг операційних функцій чи видів діяльності цих установ.

- Має право застосовувати заходи для вирішення системних або макропруденційних ризиків (застосування більш високих вимог до резервів капіталу, зокрема антициклічної «буферної» ставки), у той же час визначення співвідношення зобов'язань до доходів та зобов'язань до кредитів залишатиметься виключно в компетенції національної влади.

- Може з власної ініціативи застосовувати суворіші макро-пруденційні інструменти після консультації з відповідним компетентним органом у кожній з держав-членів.

Таблиця 1.
Завдання ЄЦБ відповідно до ЄНМ

№	Завдання
1	Видача та скасування ліцензій на створення кредитних організацій
2	ЄЦБ буде здійснювати наглядові функції компетентного органу держави щодо кредитних організацій, що базуються в одній державі-члені і планують створити філії в іншій
3	Оцінка заявок на істотну участь у кредитних організаціях

№	Завдання
4	Забезпечення дотримання вимог законодавства, накладених на кредитні організації щодо власних засобів, сек'юрїтизації та іншого; проведення наглядових оглядів, у тому числі стрес-тестів, на основі яких запроваджуються власні додаткові вимоги стосовно власних коштів, розміщення цінних паперів, ліквідності та іншого
5	Здійснення нагляду на консолідованій основі за батьківською компанією кредитної установи, філія якої створена в одній із країн-учасниць, у тому числі нагляд за фінансовими холдинговими компаніями та змішаними холдингами, а також участь у засіданнях ради керівників без шкоди для участі в них національних компетентних органів
6	Участь у додатковому нагляді за фінансовим конгломератом на предмет кредитних організацій, що включені до нього
7	Роль координатора ЄНМ
8	Запровадження структурних змін, необхідних для запобігання фінансовим стресам кредитних установ

Джерело: [1, 2].

Як національна влада, так і ЄЦБ повинні інформувати один одного про свої наміри за десять робочих днів до прийняття рішень і, перш ніж приступити до вирішення, належним чином розглянути можливі заперечення пов'язані у відповідь. Крім того, діючи на підставі запиту держави-члена або за власною ініціативою, ЄЦБ повинен враховувати конкретні фінансові та економічні умови в країні, адже різні країни можуть перебувати на різних стадіях економічного циклу.

ЄНМ надає гарантії пом'якшення потенційних конфліктів інтересів між функцією грошово-кредитної політики ЄЦБ та його наглядовими функціями, зокрема через наступне:

- Створення Наглядової ради;
- Робота Ради керуючих ЄЦБ у питаннях нагляду буде чітко і строго відокремлена від роботи у сфері грошової політики;
- У Раді керуючих чотири представники призначаються до наглядової ради і звільняються від обов'язків, пов'язаних із функцією монетарної політики;
- Співробітники, що беруть участь у здійсненні нагляду, проходять окрему процедуру найму та звітності;

Для врегулювання розбіжностей думок, виражених компетентними органами держав-учасниць у випадку незгоди Ради керуючих із проектом рішення наглядової ради, буде створений медіаційний орган.

Рада керуючих відповідає за прийняття рішень; на противагу їй, наглядова рада несе відповідальність за їх підготовку. Таким чином, наглядова рада буде важливим органом у проведенні нагляду [3].

На нашу думку, створення ЄНМ забезпечить вигоди для фінансової стабільності і фінансової інтеграції у короткостроковій та середньо- і довгостроковій перспективі. До короткострокових вигод слід віднести: відділення державного кредиту від кредитних операцій фінансових інститутів; неупереджені та централізовані спостереження дозволять ЄСМ безпосередньо брати участь у рекапіталізації кредитних організацій при дотриманні певних умов.

Стосовно середньо- і довгострокових переваг, ЄНМ є вагомим зрушенням від нагляду на національному рівні з незначними механізмами координації. Крім того, ЄНМ передбачає посилення контролю та сприяє розвитку і застосуванню єдиних правил і узгодженню наглядових процедур і практики, створюючи рівні умови для всіх фінансових установ. Ці заходи, у поєднанні з широким охопленням банків і ширшими перспективами гармонізації (через можливість залучення до системи нагляду держав, що не є членами зони євро) сприятиме відновленню довіри до банківського середовища. Зростання взаємозалежності сприятиме відновленню міжбанківського й кредитного ринків, що в поєднанні з двома іншими елементами банківського союзу, повинні сприяти фінансовій інтеграції [1].

Висновки та перспективи. Отже, створення Єдиного наглядового механізму є важливим етапом європейської фінансової інтеграції, адже це підвищує відповідальність за банківський нагляд до європейського рівня; ЄНМ є однією з опор банківського союзу, який у свою чергу є однією з чотирьох опор економічного та валютного союзу. На нашу думку, це повинно забезпечити вигоди для фінансової стабільності і фінансової інтеграції у короткостроковій та середньо- і довгостроковій перспективі.

Говорячи про перспективи ЄНМ, слід зосередити увагу на кількох головних аспектах: проблеми запровадження і проблема двоїстості функцій. Спочатку планувалося, що нове законодавство ЄС про банківський нагляд буде прийнято до кінця 2012 р., проте цього не сталося, адже процес гальмували чотири країни ЄС з найвищим кредитним рейтингом – Німеччина, Фінляндія, Нідерланди та Люксембург, з ініціативи яких було введено формулювання, що угода набере чинності «через 12 місяців після прийняття рішення Радою».

Проблема двоїстості функцій полягає в наступному: у країнах, що не входять до зони євро, банки надалі будуть контролюватися як ЄЦБ, та і ЕВА, що буде де-факто дуополією влади. Як зазначає Жак де Ларос'єр, це може призвести до нестабільності банківської системи ЄС та повторення фінансової кризи.

Список використаних джерел

1. О. Буторина. Система банковского надзора ЕС: перспективы и препятствия. [Електронний ресурс]. / О. Буторина. – Режим доступу: <http://newsland.com/news/detail/id/1105609/>
2. Vítor Constâncio. Implications of the SSM on the ESFS. Brussels, 24 May 2013. [Електронний ресурс]. / Vítor Constâncio. – Режим доступу: <http://www.ecb.int/press/key/date/2013/html/sp130524.en.html>
3. June Rhee. The European Single Supervisory Mechanism. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.law.harvard.edu/corpgov/2013/04/14/the-european-single-supervisory-mechanism/>